

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради ДФ 08.051.181
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії: Трикоза Тетяна Вікторівна, 1981 року народження, громадянка України, освіта вища: навчалась у аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України з 2021 р., виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 08.051.181, утворена наказом Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, місто Дніпро від «06» липня 2026 року № 248, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради

- Олесі МАРЧЕНКО, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;

Рецензентів:

- Олени ЛАХОВОЇ, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;
- Ігора АЛЕКСЄЄНКО, кандидата юридичних наук, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерство освіти і науки України.

Офіційних опонентів:

- Ганни БЛІНОВОЇ, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного, господарського та екологічного права Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Міністерства освіти і науки України;
- Кристини РЕЗВОРОВИЧ, доктора юридичних наук, доцента, завідувача кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

на засіданні «26» серпня 2026 року прийняли рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право Трикозі Тетяні Вікторівні на підставі публічного захисту дисертації «Напрямки вирішення проблеми

неефективності первинного фінансового моніторингу в просторі національного законодавства» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, місто Дніпро.

Науковий керівник: ПАТЕРИЛО Ірина Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису із дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). В дисертації вперше сформульовано комплексний науковий підхід до розуміння неефективності первинного фінансового моніторингу як правового явища, що проявляється у невідповідності між законодавчо визначеними завданнями системи первинного фінансового моніторингу та фактичними результатами їх реалізації суб'єктами первинного фінансового моніторингу; запропоновано класифікацію причин неефективності первинного фінансового моніторингу, до яких віднесено нормативно-правові, організаційно управлінські, інформаційно-комунікаційні, технологічні та міжнародно-правові чинники, що впливають на результативність функціонування системи фінансового моніторингу; обґрунтовано концепцію правового забезпечення ефективності первинного фінансового моніторингу, основу якої становить поєднання ризик 30 орієнтованого підходу, принципу пропорційності регуляторного впливу, цифровізації процедур фінансового моніторингу та посилення інформаційної взаємодії між суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу; запропоновано авторський підхід до визначення напрямів гармонізації законодавства України з новим AML/CFT-пакетом Європейського Союзу шляхом імплементації окремих правових механізмів діяльності AMLA, удосконалення процедур належної перевірки клієнтів та розвитку системи ризик орієнтованого нагляду.

Дисертація виконана державною мовою із дотриманням вимог до оформлення дисертації, встановлених МОН України. Обсяг основного тексту дисертації відповідає нормам, встановленим освітньо-науковою програмою «Право» за спеціальністю 081 Право Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Здобувач має 3 наукових публікацій за темою (з них 3 у фахових виданнях України), а також 4 тези доповідей на конференціях які відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, зокрема:

1. Трикоза Т. В. Актуальні аспекти реалізації положень законодавства у сфері фінансового моніторингу. Правові новели. 2021. № 14. С. DOI:

<https://doi.org/10.32782/ln.2021.14.029>

URL:

https://www.legalnovels.in.ua/journal/14_2021/31.pdf

2. Трикоза Т. В. Реалізація заходів протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму та інших заходів системи фінансового моніторингу. Науковий юридичний журнал «Правові новели». №15. 2021. С. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2021.15.37> URL: https://www.legalnovels.in.ua/journal/15_2021/39.pdf
3. Трикоза Т. В. Щодо порушень законодавства з питань фінансового моніторингу та заходів його посилення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. №1.2024. С. 236-241. DOI: https://doi.org/10.32782/2408-9257_2024-1-43 URL: https://apnl.dnu.in.ua/1_2024/45.pdf

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої ради та присутні на захисті фахівці:

Голова спеціалізованої вченої ради – Марченко Олеся Володимирівна, доктор юридичних наук (12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право), професор, професор кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України. Зауважень немає.

Офіційний опонент – Блінова Ганна Олександрівна, доктор юридичних наук (12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право), професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. У підрозділі 1.1 авторка переконливо обґрунтовує комплексний міжгалузевий характер первинного фінансового моніторингу та визначає його як самостійний правовий інститут. Водночас, на мій погляд, ця теза могла б бути посилена чіткішим розмежуванням трьох взаємопов'язаних площин: публічно-правового обов'язку СПФМ, внутрішнього корпоративного комплаєнсу та приватноправових відносин СПФМ із клієнтом. Саме визначення меж між ними дозволило б точніше пояснити, які елементи формують самостійність інституту первинного фінансового моніторингу, а які є лише організаційним способом виконання законодавчого обов'язку.

2. На с. 77-91 та у загальних висновках обґрунтовано необхідність диференціювати обсяг обов'язків СПФМ залежно від виду діяльності, масштабу та ризику. Такий підхід заслуговує підтримки, однак потребує додаткової відповіді на питання про запобігання регуляторному арбітражу. Надмірна диференціація може створити ситуацію, коли економічно схожі операції підпадуть під різну інтенсивність контролю лише через організаційно-правовий статус суб'єкта. Доцільно було б визначити незмінне нормативне ядро обов'язків, яке не може бути знижене для жодної категорії СПФМ, та критерії, за якими допускається варіативність додаткових процедур.

3. У підрозділі 2.3 значну увагу приділено проблемам верифікації відомостей про кінцевих бенефіціарних власників та розбіжностям між інформаційними ресурсами. Проте окремого розвитку потребує питання розподілу юридичної відповідальності у випадку, коли СПФМ добросовісно використав дані державного реєстру, але такі дані виявилися неповними або недостовірними. Науково і практично важливо визначити межі обов'язку СПФМ щодо самостійної перевірки, відповідальність клієнта за надану інформацію, роль державного реєстратора та можливість застосування своєрідного механізму належного покладання на офіційні дані за умови виконання суб'єктом визначеного стандарту обачності.

4. Пропозиції щодо цифровізації та поглиблення інформаційної взаємодії є обґрунтованими, однак у роботі доцільно було б ширше розкрити правові межі такого обміну. Це особливо важливо щодо адвокатів, нотаріусів та інших професій, діяльність яких пов'язана з режимами професійної таємниці, конфіденційністю та захистом персональних даних. Підвищення ефективності AML/CFT не повинно призводити до невизначеного розширення доступу державних органів до інформації. Тому потребує деталізації модель правових підстав доступу, цільового використання даних, фіксації звернень до реєстрів та контролю за подальшим використанням отриманої інформації.

5. У підрозділах 2.3 і 3.1 досліджується de-risking та судовий захист учасників фінансових правовідносин. Однак з позиції приватного права потребує додаткової конкретизації співвідношення імперативного AML/CFT-обов'язку СПФМ із принципом свободи договору. В одних випадках відмова у встановленні або продовженні ділових відносин прямо зумовлена законом, в інших є результатом внутрішнього ризикового рішення суб'єкта. На мій погляд, доцільно було б чіткіше визначити, як відрізняються правові наслідки цих ситуацій, який обсяг мотивування може вимагати добросовісний клієнт, на кого покладається обов'язок доведення обґрунтованості рішення у спорі та які способи цивільно-правового або господарсько-правового захисту є найбільш адекватними.

Офіційний опонент – Резворович Кристина Русланівна, доктор юридичних наук (12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право), доцент, провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Зауваження:

1. Одним із центральних результатів дисертації є запропоноване авторкою визначення неефективності первинного фінансового моніторингу як правового явища та класифікація причин її виникнення (с. 168-171). Водночас у роботі недостатньо чітко проведено розмежування між неефективністю правового регулювання, неефективністю правозастосовної діяльності окремих суб'єктів первинного фінансового моніторингу та неефективністю функціонування системи первинного фінансового моніторингу загалом. На думку опонента, більш детальне визначення критеріїв такого розмежування

сприяло б підвищенню теоретичної визначеності авторської концепції та посиленню її методологічної цінності.

2. Заслуговують на підтримку запропоновані авторкою напрями підвищення ефективності первинного фінансового моніторингу, побудовані на принципах ризик-орієнтованого підходу, цифровізації та інтеграції інформаційних ресурсів (с. 154-165). Разом із тим у дисертації майже не приділено уваги формуванню системи критеріїв, за допомогою яких можливо оцінити ефективність реалізації запропонованих законодавчих змін. Видається, що визначення комплексу правових, організаційних та статистичних індикаторів ефективності дозволило б не лише посилити аргументацію роботи, а й надати запропонованим рекомендаціям більш прикладного характеру.

3. Безумовною перевагою дисертації є комплексний аналіз сучасного законодавства Європейського Союзу у сфері AML/CFT та обґрунтування необхідності гармонізації національного законодавства з відповідними європейськими стандартами (с. 45-58; с. 154-165). Разом із тим окремі авторські пропозиції щодо імплементації механізмів нового AML/CFT-пакета Європейського Союзу мають узагальнений характер. На нашу думку, доцільним було б більш детально визначити, які саме положення нового європейського регулювання можуть бути імplementовані в українське законодавство вже на сучасному етапі, а які потребуватимуть комплексних інституційних змін у процесі набуття Україною членства в Європейському Союзі.

4. Позитивно оцінюючи проведений авторкою аналіз судової практики щодо оскарження рішень суб'єктів державного фінансового моніторингу та проблем забезпечення прав учасників фінансових правовідносин (с. 124-138), варто зазначити, що дисертаційне дослідження могло б бути додатково посилене більш широким використанням практики Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу щодо забезпечення принципу пропорційності втручання держави у право власності, право на повагу до приватного життя та гарантії справедливого судового розгляду під час здійснення заходів фінансового моніторингу. Такий порівняльно-правовий аналіз надав би роботі додаткової аргументованості з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку українського законодавства.

5. Окремої позитивної оцінки заслуговує дослідження особливостей функціонування системи фінансового моніторингу в умовах воєнного стану (с. 139-153). Разом із тим окремі пропозиції щодо вдосконалення законодавства сформульовано як універсальні, без достатнього розмежування заходів, зумовлених виключно правовим режимом воєнного стану, та тих, що повинні стати складовою довгострокової державної політики після його припинення. На думку опонента, більш чітке розмежування тимчасових і постійних механізмів правового регулювання дозволило б посилити практичну цінність сформульованих рекомендацій.

Рецензент – Лахова Олена Вадимівна, кандидат юридичних наук (12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право), доцент, доцент кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. У підрозділі 3.2 (с. 139-153) авторка цілком слушно приділяє значну увагу використанню матеріалів фінансового моніторингу у кримінальному провадженні та проводить розмежування між інформаційно-аналітичним матеріалом і процесуально допустимим доказом. Заслужує підтримки й авторська теза про «подвійну трансформацію» інформації фінансового моніторингу у процесуально легалізований доказ (с. 153-154). Разом із тим зазначене положення могло б бути розвинене шляхом більш чіткого визначення процесуальних способів такої трансформації залежно від виду отриманих даних. Зокрема, потребує уточнення, які саме матеріали можуть бути використані як підстава для проведення відповідних процесуальних дій, а які потребують самостійного одержання органом досудового розслідування у передбаченому КПК України порядку. Це дозволило б чіткіше провести межу між доказоорієнтованим та власне доказовим значенням матеріалів фінансового моніторингу.

2. На с. 124-38 дисертантка ґрунтовно аналізує судові оскарження рішень і дій суб'єктів фінансового моніторингу та справедливо звертає увагу на необхідність забезпечення балансу між публічним інтересом і правами особи. Водночас більш поглибленого аналізу, на нашу думку, потребує співвідношення адміністративно-превентивних заходів, зокрема зупинення фінансової операції, відмови у її проведенні, припинення ділових відносин, із заходами, які застосовуються вже в межах кримінального провадження щодо відповідного майна. Таке розмежування має суттєве практичне значення, оскільки схожий фактичний результат у вигляді обмеження можливості розпорядження активами має різну правову природу, підстави, процедуру застосування та систему гарантій судового контролю.

3. У роботі аргументовано доведено необхідність диференціації правового статусу суб'єктів первинного фінансового моніторингу залежно від характеру діяльності та рівня ризику (с. 77-90; с. 171). Водночас логічним продовженням зазначеної концепції могло б стати більш детальне дослідження диференціації юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу. Зокрема, потребує додаткового теоретичного осмислення співвідношення характеру порушеного обов'язку, ступеня вини суб'єкта, тяжкості створених ризиків, фактичних наслідків та виду заходу юридичної відповідальності. Такий підхід дозволив би повніше реалізувати сформульований самою авторкою принцип пропорційності державного впливу.

4. Позитивно оцінюючи висвітлення на с. 139-153 проблем протидії фінансуванню тероризму, обходу санкцій та фінансуванню діяльності,

спрямованої проти національної безпеки України, вважаємо, що у роботі можна було б чіткіше провести правову диференціацію цих явищ. Незважаючи на можливу схожість фінансових моделей і механізмів їх виявлення, вони не є тотожними за юридичною природою та можуть породжувати різні кримінально-правові наслідки. Тому для практичного застосування запропонованих авторкою ризик-орієнтованих механізмів доцільним було б визначити, які індикатори є універсальними, а які мають специфічне значення саме для виявлення фінансування тероризму, обходу санкцій або інших посягань на національну безпеку.

Рецензент – Алексєєнко Ігор Григорович, доктор політичних наук (23.00.02 – політичні інститути та процеси), кандидат юридичних наук (12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень), професор, завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. Одним із центральних положень дисертації є необхідність переходу від формального виконання вимог законодавства до оцінювання фактичної ефективності первинного фінансового моніторингу. На с. 159-165 авторка пропонує законодавчо закріпити категорію ефективності та групи критеріїв її оцінювання, пов'язані з результативністю, доцільністю і пропорційністю заходів СПФМ. Водночас для практичного застосування цієї пропозиції доцільно було б чіткіше розмежувати нормативні критерії ефективності та статистичні або управлінські показники результативності. Потребує додаткового пояснення, які саме критерії повинні бути безпосередньо закріплені у Законі № 361-ІХ, а які можуть визначатися на рівні секторальних актів та методик наглядових органів. Без такого розмежування існує ризик перетворення самої категорії ефективності на нове оціночне поняття.

2. На с. 171 загальних висновків обґрунтовано необхідність диференціації правового регулювання діяльності окремих категорій суб'єктів первинного фінансового моніторингу залежно від характеру діяльності, рівня ризиків та суспільної значущості можливих наслідків. Ця пропозиція є переконливою, однак могла б бути посилена через побудову авторської моделі такої диференціації. Зокрема, дискусійним залишається питання про те, які обов'язки мають становити незмінний базовий стандарт для всіх СПФМ, а які можуть варіюватися залежно від сектору, масштабу діяльності та ризикового профілю. Конкретизація цього співвідношення надала б запропонованому підходу більшої нормопроєктної завершеності.

3. Цікавим і практично значущим є положення на с. 161-162 щодо необхідності запобігати необґрунтованому de-risking та забезпечити добросовісному клієнтові мінімально достатнє повідомлення про категорію підстав відмови у встановленні або продовженні ділових відносин, якщо це не створює ризику tipping-off. Водночас ця пропозиція потребує більш детального процесуального опрацювання. Доцільно було б визначити, яким

чином має встановлюватися межа допустимого інформування клієнта, хто оцінюватиме наявність ризику розкриття факту фінансового моніторингу та які юридичні наслідки матиме помилкове або надмірне розкриття відповідної інформації.

4. У підрозділі 3.2 авторка слушно наголошує на зростанні значення матеріалів фінансового моніторингу для кримінального провадження та міжнародного співробітництва в умовах воєнного стану. На с. 154 окремо підкреслено необхідність переходу від повідомлення СПФМ до процесуально легалізованого доказу із збереженням вимог допустимості та права на захист. Разом із тим у роботі доцільно було б чіткіше систематизувати межі між інформаційно-аналітичним матеріалом фінансової розвідки, приводом або підставою для проведення процесуальних дій та доказом у розумінні кримінального процесуального законодавства. Така деталізація посилила б процесуальний компонент запропонованої моделі.

5. У підрозділі 3.3 переконливо обґрунтовано необхідність орієнтації України на нову системну логіку AMLA, AMLR, AMLD6 та TFR і водночас застережено від механічного копіювання європейських норм. Водночас для подальшого практичного використання результатів дослідження корисною була б чіткіша пріоритизація запропонованих змін: які з них можуть бути впроваджені у чинне законодавство вже на сучасному етапі, які потребують попередньої інституційної або цифрової підготовки, а які безпосередньо пов'язані з подальшим наближенням України до повноправної участі у відповідних механізмах Європейського Союзу. Така етапність зробила б авторську модель гармонізації ще більш прикладною.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує ТРИКОЗІ Тетяні ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

(підпис)

Олеся МАРЧЕНКО